

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Вознюк О.І.

студент,

Науковий керівник: Гордієнко Т.О.

старший викладач,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ ПРАВОЧИНІВ БОРЖНИКА В МЕЖАХ СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО

З набранням чинності Кодексом України з процедур банкрутства (далі за текстом – Кодекс) інститут оспорування правочинів боржника зазнав істотних змін, зокрема, законодавець запровадив можливість визнання їх недійсними без спростування майнових дій боржника. Відповідні зміни отримали новий зміст, що обумовлює необхідність їх аналізу з теоретичної та практичної точок зору.

Основною метою визнання недійсними правочинів за участю боржника у межах справи про банкрутство є, насамперед, надання кредиторам та арбітражному керуючому можливості повернення активів до ліквідаційної маси для захисту інтересів та задоволення вимог кредиторів, скорочення різниці між розміром ліквідаційної маси і загальною сумою кредиторських вимог. Визнання недійсними правочинів боржника у межах справи про банкрутство спрямоване на дотримання однієї з основних засад господарського судочинства – законності.

Статтею 42 Кодексу визначено, що правочини, вчинені боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані недійсними господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора, якщо вони завдали збитків боржнику або кредиторам [1].

Кодексом визначено механізми визнання недійсними правочинів боржника, які можна поділити на загальні (стаття 7 Кодексу) і спеціальні підстави оскарження (стаття 42 Кодексу), відмінності між якими є досить принциповими. Для того, щоб визначитися, які саме підстави слід обрати, кредитору важливо оцінити всі обставини та ризики [2].

Зазвичай, оскарження правочинів в порядку статті 7 Кодексу є більш ефективним. В даному випадку йдеться про передбачені Цивільним кодексом України (далі за текстом – ЦК України) підстави недійсності, які є характерні для усіх категорій справ, в тому числі і для процедур банкрутства.

Постановами Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду визначено, що з огляду на положення статей 4, 104, 110, 112 ЦК України, глави 23 Господарського кодексу України (далі за текстом – ГК України), Закон про банкрутство є частиною цивільного/господарського законодавства, що не виключає можливості застосування до правовідносин, які регулює цей спеціальний Закон, також норм ЦК України, зокрема щодо загальних підстав для визнання недійсними правочинів за участі боржника. Визнання правочину недійсним є одним з передбачених законом способів захисту цивільних прав та інтересів за статтею 16 ЦК України і статтею 20 ГК України, загальні вимоги щодо недійсності правочину встановлені статтею 215 ГК України [3; 4].

Верховний Суд у постанові від 20.02.2020 у справі № 922/719/16 дійшов висновку, що встановлення спеціальних наслідків недійсності правочинів боржника не виключає можливості застосування приписів статті 388 ЦК України [5].

Спеціальні підстави недійсності правочинів властиві виключно процедурам банкрутства та закріплені в статті 42 Кодексу.

У Постанові Великої Палати Верховного Суду від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16-ц вище зазначені правочини названо фраздаторними. Чіткого нормативного визначення фраздаторний правочин досі не має. Але зазвичай під ним розуміють правочин, який вчинений боржником на шкоду кредиторю, або щось на кшталт цього. Це стосується справ, коли боржник хоче завчасно продати власне майно чи уступити його іншій особі, щоб його не стягнули на користь [6].

Такі правочини у справах про банкрутство складають дуже незначну частку. Також зазначимо, що Велика Палата Верховного Суду у справі № 369/11268/16-ц вказувала, що фраздаторні правочини в українському законодавстві регулюються тільки в певних сферах а саме:

1. При банкрутстві (стаття 42 Кодексу України з процедур банкрутства).

2. При неплатоспроможності банків (стаття 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»).

3. При виконавчому провадженні (ч.4 статті 9 Закону України «Про виконавче провадження») [7].

Спори про визнання недійсними будь-яких правочинів, укладених боржником, розглядаються господарським судом у межах справи про банкрутство за правилами, передбаченими Господарським процесуальним кодексом України (далі – ГПК України), з особливостями, визначеними статтею 7 Кодексу.

Також із прийняттям Кодексу розширено суб'єктний склад спорів про визнання недійсними правочинів боржника у межах справи про банкрутство, у арбітражного керуючого з'явилися повноваження звертатися до суду з заявою про визнання правочину недійсним із загальних підстав, в тому числі передбачених цивільним законодавством [8].

Частиною 9 статті 44 Кодексу додатково визначні повноваження розпорядника майна щодо визнання недійсними правочинів боржника, в частині 5 статті 50 Кодексу регламентовано повноваження керуючого санацією, а в частині 1 статті 61 Кодексу – повноваження ліквідатора щодо визнання недійсними правочинів боржника.

Слід зазначити, що звернення до суду з заявою про визнання правочину недійсним із загальних підстав, не передбачених статтею 42 Кодексу, не може вважатися виключною прерогативою кредиторів, оскільки входить до повноважень та є правом арбітражного керуючого.

Правова позиція в частині наявності у арбітражного керуючого права звернення до суду із заявою про визнання правочину недійсним із загальних підстав узгоджується з висновками Постанови Верховного Суду від 02.06.2021 по справі № 904/7905/16, в межах якої правочин боржника було визнано недійсним за заявою арбітражного керуючого на підставах норм Цивільного кодексу України [9].

Частиною 3 статті 42 Кодексу визначено, що у разі визнання недійсними правочинів боржника з підстав, передбачених частиною першою або другою цієї статті, кредитор зобов'язаний повернути до складу ліквідаційної маси майно, яке він отримав від боржника, а в разі неможливості повернути майно в натурі – відшкодувати його вартість грошовими коштами за ринковими цінами, що існували на момент вчинення правочину [1].

Важливим є те, що приписи частини третьої статті 42 Кодексу не збігаються із правовими наслідками недійсності правочинів, що закріплені у частині першій статті 216 ЦК України. Основна відмінність полягає в тому, що у разі неможливості повернення майна, набутого в

результаті укладення недійсного правочину, приписами частини третьої статті 42 Кодексу встановлюється обов'язок відшкодувати вартість такого майна грошовими коштами за ринковими цінами, що існували на момент вчинення правочину, тоді як відповідно до частини першої статті 216 ЦК України відшкодовується вартість того, що одержано, за цінами, які існують саме на момент відшкодування [7].

Системний аналіз статті 42 Кодексу дозволяє зробити наступні висновки:

1. По-перше, правочини можуть бути визнані недійсними господарським судом у межах справи про банкрутство за заявою як кредитора, так і арбітражного керуючого.

2. По-друге, для найбільш повноцінного і ефективного наповнення ліквідаційної маси в процедурі банкрутства слід детально аналізувати кожен з правочинів боржника для визначення найбільш ефективних підстав їх оскарження.

3. По-третє, новела Кодексу, котра наділила арбітражного керуючого та кредиторів ефективним механізмом наповнення ліквідаційної маси банкрута, не містить чіткого процесуального порядку реалізації даної норми, що в свою чергу може привезти до порушення конституційних засад судової влади в Україні.

На думку автора, норми Кодексу України з процедур банкрутства щодо визнання недійсними правочинів боржника потребують удосконалення з метою забезпечення ефективного захисту прав кредиторів на задоволення їх вимог за рахунок майна банкрута.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України з процедур банкрутства редакція від 12.01.2022 від № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#n1255>

2. Недійсність правочинів боржника в процедурі : електронний ресурс. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/nedijsnist-pravochiniv-borzhnika-v-proceduri-bankrutstva-2/>

3. Господарський кодекс України від редакція від 12.01.2022 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

4. Цивільний кодекс України від редакція від 17.03.2022 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

5. Постанова Верховного Суду від 20 лютого 2020 року у справі № 922/719/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88211046/>

6. «Фраудаторний правочин та його трактування в Україні» – Володимир Поляков Адвокат, директор ТОВ «ФК «Стандарт Кепітал». електронний ресурс. URL: <https://blog.liga.net/user/vlpoliakov/article/40966>

7. Постанова Верховного Суду від 03 липня 2019 року у справі № 369/11268/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83482786/>

8. Жуков С. Проблемні питання визнання недійсними правочинів боржника у справі про банкрутство. URL: <http://bit.ly/34r4Nk1>

9. Постанова Верховного Суду від 02 червня 2021 року у справі № 904/7905/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97806436>